

ТМГ. XXXVII	Бр. 4	Стр. 1643-1654	Ниш	октобар - децембар	2013.
-------------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 342.722(436-89)''16/18''

Оригиналан научни рад

Примљено: 12. 06. 2013.

Одобрено за штампу: 20. 11. 2013.

Дејан Микавица

Владан Гавриловић

Универзитет у Новом Саду

Одсек за историју

Нови Сад

ВЛАДАВИНА ПРАВА И ГРАЂАНСКА РАВНОПРАВНОСТ СРБА У ХАБЗБУРШКОЈ МОНАРХИЈИ 1526–1792

Апстракт

Црквени и световни представници српског народа у вишенационалној, конзервативној и легитимистичкој Хабзбуршкој монархији су, у вишевековном континуитету, настојали да очувају правне и политичке претпоставке за очување националног идентитета и грађанске равноправности народа који су представљали првенствено на основу привилегија које су Срби од краја седамнаестог века добијали за ратне заслуге од мађарских краљева и аустријских царева. Суочени са отвореним супротстављањем владајућих мађарских сталежа њиховом правно-политичком статусу и увиђајући непомирљиве супротности између њиховог привилегованог статуса и мађарског државног права, Срби су настојали да уз подршку Бечког двора и деловањем својих Црквено-народних сабора издејствују санкционисање народне и грађанске равноправности инартикулацијом привилегија у мађарско законодавство. Највећи домет у овим настојањима постигли су 1792. године, када је Диета усвојила законе који су у великој мери уважили њихове захтеве.

Кључне речи: Срби, Мађари, Бечки двор, Хабзбуршка монархија, Угарски сабор, грађанска равноправност, привилегије

THE RULE OF LAW AND CIVIL RIGHTS OF SERBS IN THE HABSBURG MONARCHY

Abstract

Clerical and secular representatives of Serbian people in the multinational conservative and legitimist Habsburg Monarchy had been striving continuously for

mikavica@ff.uns.ac.rs

centuries to preserve legal and political presumptions needed for preservation of national identity and civic equality, which were based primarily on the privileges that Serbs received for their war merits from Hungarian kings and Austrian emperors since the end of the 17th century. Faced with open hostility of the ruling Hungarian classes toward their legal and political status and grasping the irreconcilable differences between their privileged status and Hungarian national law, Serbs tended to instigate sanctioning of ethnic and civic equality through implementation of their privileges into the Hungarian legislation, all this with the support of the Viennese court and their Church-National Assembly. The climax of these efforts was in the year when the Diet adopted laws which in great deal accepted their requests.

Key Words: Serbs, Hungarians, Viennese court, Habsburg Monarchy, Hungarian Assembly, civic equality, privileges

Политичко-правни положај Срба у држави Хабзбурговаца изграђиван је првенствено на основу царских привилегија које су добијали као граничари за војну службу, још од 1526. године, и оне су се најчешће сводиле на добијање земље за обраду, ослобођење од пореза и разних феудалних давања, слободу вероисповести, право на избор епископа, цивилних и војних старешина. Најзначајнијим привилегијама из тог времена сматрају се Жумберачке привилегије, које им је дао (1538) цар Фердинанд I. (Микавица, Гавриловић, и Васин, 2007, стр. 9–10) Од тог доба, упркос чињеници да су католички бискупи и монашки редови у њиховом опредељењу да је неопходно „заблуделе шизматике вратити правој, апостолској римској цркви“ били благодоклоно третирани од стране Бечког двора и чак помагани од стране политичких власти и царских официра у Војној граници, Срби су уважавали предности војно-граничарске институције, настојећи да их искористе у што већој мери и то не само у циљу очувања националног идентитета и јачања политичко-правног статуса у Хабзбуршкој монархији већ и у контексту свеобухватнијег остварења верских, националних и политичких потреба. Брушким либелом (1578), којим је дефинитивно створена основа за утемељење Војне границе као одбрамбене институције, која се као таква упркос свим организационим променама очувала све до друге половине XIX века, осигуране су претпоставке да се оваква очекивања српског народа евентуално испуне (Дабих, 2000, стр. 28–29).

У контексту тзв. Дугог аустријско-турског рата (1593–1606) и његових последица, предвођени својим народним старешинама, кнезовима, војводама, сердарима, барјактарима и православним свештеницима, Срби су населили напуштене земље хрватских племића и загребачког каптола очекујући законско санкционисање посебног војничког статуса и самоуправне народне организације, до чега је у

великој мери дошло Влашким статутима (*Statuta Valachorum*), које је цар Фердинанд II даровао (1630) Србима који су живели између Саве и Драве, у Хрватском (Карловачком и Вараждинском) генералату. Србима је овим статутима допуштено да сами бирају сеоског кнеза, гарантована им је слобода вероисповести, слободно становање, подизање кућа, неплаћање пореза уколико су у статусу војника граничара. У току великог бечког рата (1683–1699) стекле су се посебне историјске претпоставке да Срби дефинишу, манифестују и осигурају своја колективна, национална права и да за њих затраже и добију гаранције које неће тумачити као акт царске милости већ као државно-правни уговор склопљен између црквених представника српског народа и аустријског цара. Од оваквог тумачења царских привилегија, пречански Срби, њихови црквени великодостојници и представници либерално-демократске политике, нису суштински одустали све до 1914. године, настојећи да позивањем на њих учврсте оправданост својих политичких захтева за стицањем повољнијег друштвеног положаја, националне и грађанске равноправности.

Прогласом (*litterae invitatoriae*), упућеним хришћанским народима и земљама под турском влашћу (6. априла 1690), написаним под утицајем две године старије представке грофа Ђорђа Бранковића (Радонић, 1911, стр. 309–324, 335–357; Швикер, 1998, стр. 16–19) и у контексту уверења царског савета о корисности хришћанске раје за предстојећи ратни поход, цар Леополд I је тражио од Срба да остану на својим огњиштима и оружјем помогну аустријску војску у рату против Турака (Микавица, Гавриловић, и Васин, 2007) а за узврат им је стављао у изглед да ће добити одговарајућа права, слободе и властице једнаке онима које су раније имали у Османском царству, да ће им осигурати слободан избор војводе, обезбедити слободу вероисповести, да ће бити изузети од сваког јавног терета и данка осим старих краљевских и спахијских дажбина које су постојале још пре турске власти. Томић, 1990, стр. 131–176). Посебним писмом, које је истовремено упутио српском патријарху, цар Леополд I му је изрекао похвале због дотадашње привржености и оданости царској ствари и уједно га позвао да заложи свој углед код народа, нарочито Срба и Албанаца („*Albanenses et Rascianos*”), како би био збачен турски јарам под којим су хришћани све до тада патили. При том је цар уверавао патријарха у своју царску и краљевску милост и напомињао да ће је првом приликом показати на делу. Иако су се Срби одазвали позиву свог патријарха и дигли се на оружје против својих дотадашњих угњетача „тим својим прикључењем нису били у стању да допринесу другачијем исходу војне”. (Швикер, 1998) Царска војска је изгубила и оно што је раније освојила, а Београд је поново пао у турске руке. Повлачећи се у страху од турске освете, предвођени својим патријархом, у Великој сеоби, која је уследила после аустријског по-

раза код Качаника (1. јануар 1690). и обухватила између 30. 000, 60. 000 и 400. 000 душа (Гавриловић, 1990, стр. 70; Веселиновић, 1994, стр. 535–536; Швикер, 1998) и која је не само у бројевима већ и у многим другим сегментима дијаметрално супротно тумачена, српски епископи, нижи клер и народни главари су одржали збор у Београду 18. јуна 1690. и овластили епископа Исаију Ђаковића да у Бечу тражи привилегије, верске и црквене повластице, за народ и патријарха уочи пресељења у царске земље. (Савковић, 1952, стр. 22) Царске привилегије имају предисторију у Османском царству, где је пећки патријарх признаван као врховни поглавица српског народа. У настојањима да осигурају национална и колективна права, а касније и грађанска права у држави у којој нису имали статус историјског народа, посебан значај имала је привилегија од 21. августа 1690. коју је цар Леополд I упутио Арсенију III Чарнојевићу као архиепископу Раца источне цркве грчког обреда. Ова привилегија, издата после српских молби у којима је наглашена приврженост Срба аустријском двору, састављена је у аустријској Дворској канцеларији у Бечу, поновљена и потврђена 11. децембра исте године од стране Угарске дворске канцеларије са додатком клаузуле о протекцији. (Гавриловић, 1990) Њом су Срби признати као народ (*Nacio Rasciana*), дозвољена им је употреба старог календара, слободан избор архиепископа којем се признаје духовна и световна власт над црквама, свештенством и народом, али је заобиђено обећање из *Invitorie* о избору војводе и за подвојводу (*viceduktor*) претходно је именован официр Јован Монастирлија, више заповедник српске милиције него поглавар народа. (Гавриловић, 1991, стр. 9; Симеоновић-Чокић, 2008, стр. 57) Патријарх Арсеније III Чарнојевић, који је од Исаије Ђаковића примио Леополдову привилегију у Коморану, сматрао је да она треба да буде протоколисана и од стране угарских власти, а с обзиром на то да Угарски сабор тада није заседао, патријарх је привилегију предао ради озакоњења Генералној скупштини Коморанске жупаније, која је привилегију прихватила и обнародовала 13. јануара 1691. Већ од издавања прве привилегије отпор мађарског племства и жупанијских власти у Угарској постао је очигледан. Угарска дворска канцеларија наглашавала је да српски народ у Угарској тежи да равноправност постигне на незаконит начин, да статус српског народа у Угарској не може на представља изузетак од закона, да Срби морају бити подвргнути угарским властима и да се питање правног положаја српског народа може бити решавано једино као унутрашње земаљско и политичко питање Угарске. При том су се представници ове канцеларије позивали на средњовековни обичај према којем је привилегијална диплома, коју је владар дао народу на територији Угарске, требала да буде проглашена на Угарском сабору и тек када би, у виду законских чланака (*articuli*) била унета у угарске земаљске

законе, постојала би законска обавеза њеног поштовања на целој територији земаља Круне светог Иштвана. (Точанац, 2008, стр. 126) Привилегија је стога обезбедила претпоставке за јачање међусобног мађарско-српског неповерења и већ у току ове године низали су се бројни примери међусобно рђавих поступака између угарских власти и Срба, при чему су се угарске вароши и општине жалиле Краљевом намесништву и Угарској дворској канцеларији на различите испаде и изгреде Срба. Они су оптуживани да се не одазивају наредбама магистрата да учествују у покривању јавних трошкова, царинских и јавних дажбина, да насилно поступају према католичким духовним лицима, да отимају црквена и сеоска добра. (Микавица, 2011, стр. 19) С друге стране, Срби су били огорчени због честих насиља, прогона, верске дискриминације и неправди које су им чинили мађарски феудалци, угарске и царско-коморске власти. Због тога се патријарх Арсеније неуморно жалио и представкама упућеним владару указивао на повреде српских привилегијалних права и слобода. Већ тада је постало сасвим извесно да се привилегијални статус Срба налази у непомирљивом сукобу са угарским сталешким властима и њиховим надлежностима, да га је у целини немогуће ускладити са мађарским државним правом и да се мађарска и српска страна дијаметрално супротно односе према питању политичке равноправности српског народа.

Правно-политичка изузетост Срба од жупанијске јурисдикције и опште надлежности Угарског сабора потврђена је и другом привилегијом, издатом преко Угарске дворске канцеларије 20. августа 1691. и издејствованом преданошћу Исаије Ђаковића (Гавриловић, 2006, стр. 10), непосредно после битке код Сланкамена, у којој су Срби готово пресудно допринели победи хришћанске војске, предвођене царским војсковођом Лудвигом Баденским, над Турцима. Овом привилегијом је цела српска верска и народна заједница узета у заштиту од стране владара, одређено је да

„сви од архиепископа као од свог црквеног поглавара, како у духовним тако и у световним стварима зависе, архиепископу је дато право кадуцитета, српском народу обећано је да остаје 'под управом и под уредбама својих рођених власти'“ (Гавриловић, 2006, 12).

Ова одредба претпостављала је ослобођење Србије од Турака и враћање народа у земљу, али је другачије тумачење привилегија, подстакнуто дискриминацијом у виду поунијаћења, покатоличавања, покмећивања, однарођавања, поробљавања и из свега тога произилазећом политичком поуком, већ од краја XVII и почетком XVIII века однело превагу на српским зборовима и саборима. На њима се потврдила основаност уверења да су Срби прихватљиви у редовима бранилаца Аустријског царства, да су углавном непожељни као православно „шизматички“ народ који тежи постизању равноправности са

католичким и „историјским“ народима, али да управо стога треба истрајати у опредељењу да се привилегије озаконе односно инартикулишу на Угарском сабору и на тај начин Србима трајно осигура и гарантује грађанска и политичка равноправност (Гавриловић, 1993, стр. 8).

Правно-политичку равноправност, засновану на привилегијама, Срби су настојали остварити и актуелизовати на зборовима и Црквено-народним саборима који иначе тек после смрти Арсенија III Чарнојевића (1706) добијају институционални карактер и задржавају га у наредна два века. (Точанац, 2008) Иако су састављени по сталешком принципу (епископат, свештенство, официри и представници грађанства), статус ових сабора формално-правно није био једнак оном који су имали угарски или хрватски сабори јер су ови имали израз мађарске, односно хрватске државности док су српски црквено-народни сабори углавном представљали израз верско-етничке посебности Православне цркве и народа „илиричког“. На њима су, поред Срба као носилаца привилегија, учествовали и Цинцари, Грци, Јермени и Румуни у Хабзбуршкој монархији као сталешки представници православног народа. (Гавриловић, 1993) Упркос томе, мађарска страна је у њима видела очигледну манифестацију српске државности и нарушавања мађарских суверених права, посебно онда када су на њима расправљана политичка питања, тражене установе за осигурање просветног и друштвеног живота или посебну територију на којој би се могли политички и управно организовати. У оваквим приликама, посебно у Темишвару 1790, показивало се да је значај српских сабора за целовито дефинисање политичко-правног положаја српског народа у Хабзбуршкој монархији остао незаменљив, све до укидања српске црквено – просветне аутономије, у другој деценији XX века (1912).

На патријархове жалбе да је равноправност Срба угрожена јер се привилегије не поштују од стране спахија и угарских локалних власти, одговорио је цар Леополд I (4. март 1695) новом привилегијом. Она је издата преко Угарске дворске канцеларије, у време када су Срби носили највећи терет рата против Турака на Сави, Дунаву и Тиси и кад је ситуација на бојишту уопште чинила ову одлуку крајње сврсисходном. Овом привилегијом, која се за разлику од претходних није односила на патријарха, епископат и делове српске народне заједнице, већ на мађарске и хрватске сталеже, католичке прелате и представнике власти у Угарској, Далмацији, Хрватској и Славонији, потврђена је „потпуна слобода духовне управе“ и све оно што је већ обећано у прве две привилегије, Срби су ослобођени од давања десетине Католичкој цркви и држави (Царској комори) и ова обавеза је усмерена на српску цркву и њен епископат. Изузетост српског народа од жупанијског правосуђа и спахијског права, као и ослобођење од десетка и свих других дажбина и давања поново су

потврђени највишим царским патентима (16. јуна и 1. јула 1698, 2. марта, 2. јуна и 21. јула 1699). У овим актима побројане су заслуге српског народа стечене у ратовима и због тога је духовним и световним сталежима Срба поново дато обећање да ће у својим физичким и имовинским правима и слободама уживати највишу заштиту и сва права. (Микавица, Гавриловић, и Васин, 2007; Радонић, 1950, стр. 53–58).

У политичкој свакодневици која се односила на живот Срба у Граници долазило је до промена које нису узимале у обзир вољу владара и нису имале за последицу регулисање супротности између српског народа и мађарских институција. Нарочито је српска милиција наилазила на мађарско подозрење. Наиме, одредбама Царске резолуције (15. август 1702) војни састав је одвојен од контрибуената, становништво подељено на активну земаљску милицију, чардаклије, ислужене припаднике милиције (емерити) и прекобројне (ексемпти), који су остајали под провинцијалном јурисдикцијом. Проблеми и сукоби између српске милиције у Бачкој и Бодрошкој жупанији и мађарских жупанијских власти неретко су добијали облике драматичних и крвавих сукоба због којих су се чак и читава српска села одсељавала натраг у Турску. С једне стране, примања за граничарску милицију морале су обезбеђивати околне жупаније и састав милиције подразумевао је сагласност Угарске дворске канцеларије, док су с друге стране, постављањем једног краљевског судије (кнеза) и поткнеза у свакој жупанији интереси Срба унеколико заштићени и њихова права на посебан начин третирана.

У прилог распрострањеном мишљењу мађарских и хрватских феудалних сталежа да Срби, захваљујући хабзбуршким владарима, нелегитимно уживају посебан друштвени статус, у Војној граници и изван ње ишле су политичке околности које су се односиле првенствено на улогу Срба у гушењу Ракоцијевог устанка (1703–1711), али и чињенице које су упућивале на деловање коморских, немачких власти у првим деценијама XVIII века с обзиром на то да је ова власт игнорисала мађарску жупанијску управу, толерисала сеоску и кнежинску самоуправу, посебно у Банату, Малој Влашкој и донекле у Срему. (Поповић, 1990, стр. 61–62, 67; Форишковић, 1994, стр. 78–86; Гавриловић, 1990; Швикер, 1998) Уверење да Срби имају посебан статус, као царски поданици и православни верници појачавано је у свакој ситуацији. Тако је било и приликом именовања посебних „српских судија“ (*judices Rascianorum*), Александра фон Каленка за Србе у Славонији и Срему и барона Јакоба Грачића за Србе између Дунава и Тисе. С друге стране, сви сталежи српског друштва, грађански и црквени, на простору Монархије били су јединствени у ставу да царске привилегије, које су Србе стављале у „светло високо привилеговане нације“, дате по старом принципу персоналног права и по-

тврђиване све до средине XVIII века, представљају обећање и гаранцију одговарајућег политичко-правног статуса, да је у њима садржано признање Срба као политички равноправног народа, посебне заједнице са посебним повластицама, специфичног *corpus separatum*. Због свега тога је приврженост владарима из династије Хабзбурговаца постала део традиционалне српске политике коју су представљали српски православни епископат, свештенство, граничари и војничко племство. Сви они су побољшање политичко-правног статуса српског народа у Монархији и осигурање грађанске и колективне равноправности видели првенствено у лојалности Бечком двору која при том није искључивала ни захтев за стицањем посебне територије и самосталне управно-политичке власти. (Гавриловић, 1993) И док су представници мађарских сталежа доследно иступали против стварања нових војних граница јер су тиме наводно били погођени Католичка црква, жупаније, државне финансије и јавна безбедност (Гавриловић, 1990, стр. 498–501, 524–526), српски патријарх Арсеније III Чарнојевић је конституисање Посавске, Подунавске, Потиске, Поморишке војне границе (1702), у којој се српски народ нашао делимично обједињен на једном простору, сматрао недовољном гаранцијом за осигурање њиховог политичко-правног статуса и очување националног идентитета посебно у контексту искуства са дискриминацијом и угњетавањем од стране представника мађарских сталежа, прогонима од стране жупанијског и коморског чиновништва, пљачкањима и злочинима палатинових службеника и хусарских одреда, осмишљеним унијаћењем, настојањима католичких бискупа да их униште и протерају из земље нетолерантном римокатоличком доктрином и дискриминаторском прозелитском пропагандом која је ојачала у претходном периоду (1699–1703). Због свега тога је подсећао цара на обећање о посебној територији и тиме је испровоцирао добијање одговора (1703) у којем је наглашено да ће Србима бити испуњено све што им је обећано и да ће се у мирнијим временима одредити места у којима би се српски народ могао настанити. (Гавриловић, 1990; Гавриловић, 2003, стр. 15–17)

Царска обећања међутим нису испуњавана, о чему сведоче бројне српске представке као што је она у којој је тражено од Јозефа I (24. мај 1708) да се српске жалбе и захтеви поднесу пред Диету и то, пре свих других, уз захтев да се за Србе осигура посебна територија, привилегије инартикулишу, гарантује слобода вероисповести, равноправност са другим народима и то посебно у слободним краљевским градовима, једнакост у правима српских племића и грађана српске националности са Мађарима и Немцима, да буду примани у генералне конгрегације и градске магистрате, да се српским официрима гарантује статус у мирним временима, да се Србима омогући учешће на Диети и све друго што су имали у старој Краљевини

Угарској. Сви српски саборски захтеви остали су без одговора, осим избора српских митрополита и потврде Леополдових привилегија све до последње деценије XVIII века, као и захтеви које су Срби упућивали угарској Диети, тражећи првенствено да се српске привилегије инартикулишу у земаљске законе Угарске (1708, 1723 и 1729) и да им се на тај начин призна равноправност, грађанска и колективна. (Швикер, 1998) О српске захтеве да им се призна равноправност и привилегије инартикулишу у законе Угарске, Диета, која се састајала од 1708. до 1711. и поново 1712. године, оглушила се, нарочито 1723. и 1729. године, док је политика која је тежила сужавању јурисдикције карловачког митрополита и укидању војне границе на угарском простору доносила конкретне резултате, посебно од 1741, када су мађарски сталези свесрдно и пожртвовано иступили у одбрану престола Марије Терезије очекујући као један од израза захвалности и реинкорпорацију поново ослобођених јужних крајева Угарске.

Опредељење Угарског сабора да се створе претпоставке да војну управу као сувишну постепено и у потпуности замени цивилна власт манифестовано је усвајањем законских чланака 61 и 85 из 1723. године. (Tóth, 1900, стр. 620–622, 635–636). До посебног незадовољства мађарске стране довеле су царске одлуке о конституисању дворских институција, Илирске дворске комисије (1745), депутације (1747) и Канцеларије (1792) јер су у њима видели једино настојање, не да се Србима осигура политичка и грађанска равноправност, већ да се Срби у правима уздигну изнад свих осталих становника Угарске и остваре замисао о илирској црквеној држави у којој би прави господар био српски патријарх. Упркос настојањима Угарске диете (1764–1767) да се приволи Двор на поништавање привилегија, јавно-правни положај Срба остао је непромењен, све до сабора који се одржао у време интензивирања мађаризације у Угарској (1792) на којем је најзад одлучено да се законски санкционише грађанска равноправност Срба у Угарској и на тај начин одагна могућност да Срби стицањем посебне територије на барањском, бачком или банатском простору Мађарске релизују националне и демократске интересе на штету сентиштванског државног суверенитета и територијалног интегритета.

Равноправност која је призната Србима законским чланцима 27 из 1791. и 10 из 1792. односила се на то да ће вероисповест „грко-несједињених“ заиста бити слободна, као и задужбине, наставни систем, васпитавање омладине, потврђују им се припадајућа права, привилегије и повластице које нису биле у супротности закону Краљевине Угарске, гарантовано им је право стицања поседа, право примања у све државне службе. Право митрополита и епископа да буду заступљени на Диети, гарантовано им је 10. законским чланком којим је одређено и укидање Илирске дворске канцеларије. За влада-

ра је задржано право да потврђује избор митрополита и епископа, издаје дозволе за одржавање српских сабора и именује комесаре на њима. (Márkus, 1901, стр. 246–248)

Заживљавање права гарантованим угарским законима у пуној мери су спречавали католичко племство и мађарске жупаније. Само наизглед формално питање места на којем ће седети митрополит и епископи, одвојено или заједно са католичким клером у горњем дому Сабора, додатно је умањивало значај донетих закона. Митрополит Стратимировић је сматрао да му је место поред примаса Угарске, а да српски епископи требају да седе међу католичким, али испред унијатских епископа. Већ на Диети 1792. палатин није одредио српским епископима место међу католичким, него им је одредио места иза свих других посланика. Због тога су српски епископи уложили протест напомињући да ће се „за време задовољити местом које им је палатин назначио, али да себи задржавају право да касније потраже све оно на шта им се чини да имају право“. Седмим законским чланком из 1792. поново је одлучено, у складу са 16. законским чланком из претходне године, да мађарски језик треба да постане обавезни предмет у оквиру мађарских државних граница, да Комора у комуникацији са мађарским установама користи мађарски језик као једини језик комуникације и све ово је захтевано уз позивање на царску наредбу (22. јун 1792) којом је дозвољено мађарским сталезима да овако на Диети одлучују.

Упркос свим недостацима закона којима који су усвојени на Диети 1792. године, њима су осигуране значајне правно-формалне претпоставке за побољшање друштвеног положаја српског народа на угарском простору Хабзбуршке монархије. Позивањем на њихов садржај, одредбе и политички смисао, представници српског народа су успешније иступали у одбрани свих грађанских права и слобода које је у то време промовисала француска и европска грађанска револуција. Неспровођење одредаба које су овим законима санкционисале грађанску једнакост и незауостављива мађаризација у свим областима друштвеног живота, учвршћивало је уверење српске политичке јавности у Хабзбуршкој монархији да постизање националне равноправности пре може очекивати од Бечког двора него од Угарског сабора ма колико он био либерално и демократски опредељен.

ЛИТЕРАТУРА

- Веселиновић, Р. (1994). Срби у великом рату 1683–1699. Историја српског народа, III/1. Београд: Српска књижевна задруга.
- Гавриловић, С. (1991). О борби Срба у Хабзбуршкој монархији за политичко-територијалну аутономију 1690–1850. *Зборник Матице српске за историју*, 43, 7–24.

- Гавриловић, С. (1993). *Из историје Срба у Хрватској, Славонији и Угарској XV–XIX века*. Београд: Филип Вишњић.
- Гавриловић, С. (1990). *Извори о Србима у Угарској с краја XVII и почетком XVIII века, књ. 2*. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Гавриловић, С. (2003). *Извори о Србима у Угарској с краја XVII и почетком XVIII века, књ. 3*. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Гавриловић, С. (2006). Исаија Ђаковић, архимандрит грчетшки, епископ јенопољски и митрополит крушедолски. *Зборник Матице српске за историју*, 74, 7–35
- Дабић, В. С. (2000). *Војна крајина, Карловачки генералат 1530–1746*. Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве.
- Márkus, D. (1901). *Corpus Juris Hungarici, Magyar törvénytár 1740–1835*. Budapest: Franklin-Tarsulat.
- Микавица, Д., Гавриловић, В., и Васин, Г. (2007). *Знаменита документа за историју Срба 1538–1918*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Микавица, Д. (2011) *Српско питање на Угарском сабору 1690–1918*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Поповић, Ј. Д. (1990). *Срби у Војводини, 2*. Нови Сад: Матица српска.
- Радонић, Ј. (1911). *Гроф Ђорђе Бранковић и његово време*. Београд: Српска краљевска академија.
- Радонић, Ј. (1950). *Римска курија и јужнословенске земље*. Београд: Српска академија наука.
- Савковић, Ј. (1952). Борба Срба Војвођана за своју територијалну и политичку самосталност. *Зборник Матице српске, серија Друштвених наука*, 3, 21–51.
- Симеоновић – Чокић, С. (2008). *Српске привилегије, Војводина II*. Нови Сад: Прометеј.
- Tóth, L. (1900). *Corpus Juris Hungarici, Magyar törvénytár 1657–1740*. Budapest: Franklin-Tarsulat.
- Томић, Ј. (1990). *Срби у Великој сеоби*. Београд: Просвета.
- Точанац, И. (2008). *Српски народно-црквени сабори (1718–1739)*. Београд: Историјски институт.
- Форишковић, А. (1994). Ракоцијев устанак и Срби, *Историја српског народа, IV/1*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Швикер, Ј. Х. (1998). *Политичка историја Срба у Угарској*. Нови Сад–Београд: Гутенбергова галаксија.

Dejan Mikavica, Vladan Gavrilović, University of Novi Sad, Faculty of Philosophy, Department of History, Novi Sad

THE RULE OF LAW AND CIVIL RIGHTS OF SERBS IN THE HABSBERG MONARCHY 1526-1792

Summary

State law in the Habsburg monarchy provided the recognition of collective rights only for the so-called historical nations. This paper analyzes the key components of the state doctrine, which was opposed from the beginning of the Habsburg monarchy to the idea of medieval Serbian sovereignty and Serbian national program

based on the principle of privileges that secular and clerical Serbian representatives persistently attempted to embed into the Hungarian legislation. Interpreting the privileges as a state and legal agreement and not as an act of royal grace, from the first decades of the 16th to the last decade of the 18th century, the Serbs demanded the sanctioning of religious and civic equality, thus directly opposing the will and interests of the Croatian and Hungarian feudal classes. During its meetings, the Serbian Church-National Assembly defined the national policy, which was poorly received by the Hungarian Diet. The greatest accomplishment in the formal and legal context is the achievement of civil equality in 1792, primarily by the decisions of the Hungarian Parliament that guaranteed legal equality of Serbs by Article 27, passed in 1791 and Article 10, passed in 1792. It implied that the religion of the Greek non-Catholics should be free, as well as its foundations, education, and upbringing of youth. In addition, their corresponding rights, privileges, and benefits that were not contrary to the law of the Kingdom of Hungary were confirmed, guaranteeing their right of acquisition of property and the right of employment in the civil services. The right of the archbishops and bishops to be represented in the Diet was guaranteed by Article 10, which was also a legislation act ordering the abolition of the Illyrian Imperial Chancery. Emperors retained the right to confirm the election of bishops and archbishops, to issue permits for the sessions of the Serbian Parliament, and to appoint commissioners to the Parliament. Violation of these laws redirected the Serbs to exercise their civil and collective rights in the context of their traditional reliance on the Viennese court and its promises pertaining to the acquisition of a territory in Hungary, where the Serbs could organize independently, administratively, and politically.